

אור ההליכות

הליכות עם ישראל

עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה

רח' הרב שלום יצחק הלוי 4 קריית אונו ת.ד. 211 מיקוד: 55100

בשיתוף: "אורות יצחק", גרעין תורני קהילתי - מודיעין

גליון חודש

אדר

התשס"ט

גליון מס' 17

מהות חודש השמחה

מ"ר הרה"ג רצון ערוסי שליט"א

להתבולל בחוקות הגויים. ותשובת אסתר לא איחרה לבוא, "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן", קבלת עול מלכות שמים יחד והכרה בהשגחת ה'. ואכן באה הישועה לעם ישראל כדוגמת הושטת השרביט לאסתר, נדודי שנת המלך, הגעת המן בדיוק בלילה במחשבתו לתלות את מרדכי היהודי, נפילת המן על מיטתה של אסתר המלכה וכו'. כל זאת ללמדנו כי עם ישראל אינו מסתכל רק כצירוף מקרים עם ישראל אלא כהשגחה ה' על כל המתרחש, וכפי שיצג מרדכי היהודי. ומכאן ועד בא הישועה הדרך היתה קצרה. "ונהפוך הוא אשר ישלחו היהודים המה בשוניהם". עם ישראל נוכח לדעת שאין הצרה באה על ישראל אלא כאמצעי להחזירם תחת כנפי השכינה, ורק עתה השכילו להבין את החסד הגדול שעשה ה' עמם לנתקם מאומות העולם כדי שישמר הקו הרחוקי המבדיל בין עם ישראל לגויים. ומשום כך, עם ישראל חוזר ומקבל את התורה שפ"ע הופעם מתוך אהבה ולא מתוך כפייה (שבח פח.). כלומר, מתוך הכרה בהנהגת ה' בבריאה כולה.

ומעתה תוכן השמחה הטבעית האופפת אותנו בימים אלו שבאנו להכרה בהשגחת ה' על בראויו, ובזכות כך זכינו לנס הגדול שהיה בהסתר פנים. כלומר, הנהגת מאורעות הטבע לטובת עם ישראל. ולא זו בלבד, אלא שאותה סעודה שהשתתפו בה, ושבגינה נגזרה הגזירה, היא היתה למעשה פתח להצלת עם ישראל, בהריגת ושתי ובחירת אסתר לבית המלכות. ולכן ימי הפורים ומגילת אסתר קיימים לעד בעוד ששאר מועדי ישראל ונביאים וכתובים יתבטלו, משום ששאר הניסים שנעשו לאבותינו היו מונהגים בהנהגה ניסית הנראית לעין כל, כדוגמת קריעת ים סוף וכדו', ולא היתה בכך הכרה בהנהגת ה' את הטבע בחיי היום יום. ולכן כשקיבלו את התורה בהר סיני, היה זה בבחינת "כפה עליהם הר כגיגית". ואילו בימי הפורים, הנהגת הנס היתה בשילוב דרכי הטבע, באימוץ שיטת מרדכי היהודי שאין מקריות בעולם, ואכן חזרו וקיבלו את התורה מתוך אהבה ורצון. ועל כן הטיבו חז"ל שחג הפורים קיים לעד. נמשך בקבלה זו של אבותינו מתוך הכרה ואהבה שהכל מאת ה' יתברך, ובזכות כך נזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

את זממו "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים", וכדרך עשו שונא ליעקב. ולא זו בלבד, גם כאשר הקרקע בוערת מתחת גלגיו ומצווה הוא על ידי המלך אחשוורוש להרכיב ברחובות העיר את שונו נפשו מרדכי היהודי, אין הוא ממנהר לעזוב את "תורת אבותיו", וכפי שמשתקף מתגובתו למאורע "ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו" כלומר, קרה מקרה. מן הצד שכנגד ניצב בגאון מרדכי היהודי בשיטה הפוכה לחלוטין מזו, וכיהודי המאמין בהשגחה עליונה המכוונת את כל המעשים והמאורעות עלי אדמות, אין הוא חת מפי המן האגגי, ואף מסרב לפקודת המלך להשתחוות להמן, ומוכן למסור נפשו עבור השיטה שהוא מייצג, שאין כלל מקריות בעולם. ובהתאם להשקפת עולמו, מתנגד מרדכי נמרצות להשתתפותם של עם ישראל בסעודתו של אחשוורוש למרות שהדבר כרוך במרידה במלכות, לפי שראה בכך את הניצנים למחיקת הזהות היהודית באומות העולם. אולם, עם ישראל בשעתו לא השכיל לשמוע, והשתתף בסעודת המלך. וכשנגזרה גזירה על היהודים, "מרדכי ידע את כל אשר נעשה". כלומר, הבין שזוהו לא מקרה גרידא, אלא תוצאה ישירה וכעונש משמים על השתתפותם בסעודתו של אחשוורוש (מגילה יב.).

ומשום כך, כאשר אסתר שולחת למרדכי את התך סריס המלך כדי שיאות להסיר שקו מעליו. מסרב מרדכי לבקשתה, ושולח לאסתר ע"י התך "את כל אשר קשהו", "אמר להתך, לך אמור לה בן בנו של קרהו בא עליכם הה"ד אשר קרך בדרך" (אסתר ר ז, ה). כלומר, אין כאן צירוף מקרים גרידא כהסתכלותו השטחית של המן וזקנו בעמלק. אלא זוהי גזירה משמים על חטאי עם ישראל בנסותם

למעשה בכל מועדי ישראל מצויין אנו לשמוח ולהיטיב את לבנו "ושמחת בחגך והיית אך שמח". אולם, יותר מכל המועדים מצטיינים ימי הפורים ברביבו השמחה אשר בו. ולא זו בלבד שכבר החל מראשית חודש אדר נצטיינו לשמוח "משנכנס אדר מרבים בשמחה" (תענית כט.). ואף באיכותה של שמחת הפורים בולטת יחודיותה, "חייב אדם לבסומו בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" (מגילה ז.). כלומר, חייב אדם לשתות ולהשתכר בפורים עד שלא יוכל להבחין בשוני המהותי שבין ארור המן לברוך מרדכי. אך דא עקא "לשמחה מה זו עושה", ומהו המיוחד בנס פורים הגורם לשמחה מרובה זו.

עוד מובא בירושלמי (מגילה א, ה) ובמדרש משלי (ט, א-ב), שבעוד שלעתיד לבוא כל הנביאים והכתובים ומועדי ישראל יתבטלו, הרי שחג הפורים ומגילת אסתר קיימים לעד, "ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם". שומא עלינו להבין, מה מייחד את מגילת אסתר יותר משאר הנביאים והכתובים שהיא איננה מתבטלת לעולם. היתכן שחג הפסח המבטא את חירותם של ישראל משעבוד מצרים, יסוד אמונתנו המוצהר בקריאת שמע פעמיים ביום, שהוא יתבטל לעתיד לבוא, ואילו חג הפורים יהא קיים לעד?

אלא התבוננות בכל פרשת המאורע שהתרחש על פני תקופה של תשע שנים משנת שלוש למולכו ועד שנת שתיים ששעה לפרץ אחשוורוש בסקירה שטחית מעלה בפננו התמודדות מתמשכת בין שני "גיבורים" ראשיים, המן האגגי ומרדכי היהודי. אך גילו חז"ל כי מאבקם לא היה על רקע אישי, אלא בעיקר בשל שיטה ותפיסת חיים. המן האגגי אחז בשיתת זקנו עמלק, בעוד שכל אומות העולם נחרדים לשמע הניסים והאותות שנעשו בצאת ישראל ממצרים, הרי שעמלק אינו מתרגש כלל וכלל, ופוחח במלחמה נגד עם ישראל. וכל זאת כתוצאה ישירה מגישתו כלפי המאורעות, שאינם אלא רצף מקרים נטולי משמעות, עם מציאת סיבה "מדעית" לקריעת ים סוף, מכות מצרים ועוד. כך שהמן הרשע מצאצאיו ממשיך בדרך זו, אין שום דבר שימנע בעדו לבצע

המרכז העולמי למשפט התורה

בית מדרש לדיני ממונות

מכון מש"ה לחקר משנת הרמב"ם

מכון תורני לחקר מנהגי העדות בישראל

שיעורי תורה תלמוד תורה וכולל אברכים

שבתות עיון וירחי כלה

מפעלים לטיפוח אהבת ישראל וארצו

קרנות מחקר עדוד וחסד

ארגון אשת חיל

בית הליכות עם ישראל – המרכז העולמי למשפט התורה נמצא בתנופת בניה מו"ר הרב רצון ערוסי שליט"א פונה אישית לכל הידידים, להרים תרומת קודש ל"קרן הבניין" כדי שנוכל לסיים את הבניה ונזכה לחנוכתו של בית הליכות עם ישראל בקרוב, ונפיץ את האור הגדול, את אור התורה.

לתרומות ניתן לפנות למשרד הליכות עם ישראל, טלפון: 03-5340819 או בדואר אלקטרוני halihot@zahav.net.il

רפואת הרמב"ם במבחן המדע בן זמננו

ספרי הרפואה של הרמב"ם

עשרה ספרי רפואה כתב רבנו, כולם נכתבו במקור בערבית, ואלו הם:

1. הנהגת הבריאות [1]
2. פרקי משה ברפואה [2]
3. פירוש לפרקי אבוקרט [3]
4. ברפואת הטחורים [4]
5. מאמר על חיזוק כח הגברא [4]
6. ספר הקצרת [4]
7. ביאור שמות הרפואות [4]
8. סמי המוות והרפואה כנגדם
9. קיצורי גלינוס
10. תשובות רפואיות

המספרים בסוגריים מציינים מספר הכרך בו נכלל הספר בסדרה בת ארבעה כרכים שנערכה על ידי ד"ר זיסמן מונטנר ושיצאה לאור על ידי מוסד הרב קוק לפני כ-50 שנה. לאחרונה יצאה מהדורה נוספת של אותה סדרה, ללא כל עריכה עדכנית. שאר ספרי הרפואה של הרמב"ם טרם ראו אור בדפוס עברי. אף כי בשנים האחרונות כמה מהם יוצאים לאור מחדש בתרגומים לשפות שונות - בעיקר באנגלית.

הנהגת הבריאות

כתיבת הספר "הנהגת הבריאות" הושלמה כנראה בשנת 1198 במהלך השנה הראשונה

למרות כל הכבוד שהוא רוחש לסולטן, דבר המתבטא בברכות הרבות שהוא מעתיר לרפואת והצלחת הוד מלכותו, אין הוא נרתע מלהוקיע בעקיפין את אורחות חייו מלאי ההוללות והזלילה, רציחות ושפיכות דמים, תאוות-בשרים וזימה. הרמב"ם מעביר מסר ברור לפיו על הרופא לדעת, שכל הבריא באמת הוא שרוי במצב רוח טוב ועליז, וכל חולה שרוי בדיכאון. כדי להיות בריא בגוף על הרופא לדאוג גם לשווי משקלו הנפשי של המטופל. בפרק זה מביא מורנו פירוט של שיטות לחיזוק רוחו של החולה ולשיפור מצב רוחו.

בעבודה זו מתגלה הרמב"ם לא רק כרופא חכם ומלומד, אלא גם כרופא הנפש הקלאסי. הספר כולו מהווה תעודה נאמנה לגישתו הרפואית הנכונה והשקולה של הרמב"ם, בפרט בחלק השלישי בו מכתוב הרמב"ם את הכללים החשובים ביותר ברפואת הנפש. הספר כולו, ובעיקר החלק הזה הינו רלוונטי ביותר לימינו ומן הראוי שכל רופא, חולה ובריא ילמד אותו על בוריו וישם את כלליו בחיי היום יום.

(מתוך הספר על רפואת הרמב"ם שייצא לאור בקרוב בעזה"ת)

לשלטון הסולטן אל-מלך אל-פאצ'ל, בנו הבכור של צאלח א-דין הגדול. הסולטאן שהיה אז בן שלושים שנה, היה אדם קל דעת ונהנתן אשר ביקש את עזרת הרמב"ם בטיפול במחלותיו השונות: קשיי עיכול, עצירות, טחורים, אין אונות, כאבי ראש, דיכאון, פחדים, ומחשבות רעות.

הרמב"ם השיב לחולה המלכותי שלו בספר בן ארבעה פרקים. הפרק הראשון של הספר הוא סיכום תמציתי של כללי התזונה הנכונה והוא נסמך בעיקר על כתבי היפוקראטס (בֶּקְרָאט) וגאלן (גלינוס). הפרק השני דן בכללים בסיסיים של היגיינה, תזונה מאוזנת ותרופות אפשריות בהעדר רופא. הפרק השלישי רב החשיבות מכיל את עיקרי השקפתו של הרמב"ם לגבי "נפש בריאה בגוף בריא", והוא מהווה אחד מהתיאורים המוקדמים ביותר של רפואה פסיכוסומאטית. מורנו מוכיח שבריאות האדם תלויה בבריאות הנפשית ולהיפך. הפרק האחרון מסכם את המלצותיו המתמייחסות לזיהומי אקלים, דיור מתאים, משלח יד, רחצה, מין, שתיית יין, תזונה מתאימה, וטיפול בזיהומים של דרכי הנשימה.

הצלה מסכנה - על ידי יהודי או ע"י נכרי

הרב זכריה בן שלמה יציין

הצלה מסכנה - האם ראוי שתיעשה ע"י ישראל או ע"י גוי?

ידוע כי ישנם נכרים העובדים כאנשי צוות וכן כנהגי אמבולנס, מדוע?

בגליונות הקודמים עסקנו ביחס שבין רפואה וביטחון והצגנו את השווה והשווה בין רפואה לביטחון (דיני "רוב", "חזרה מהצלה", "לב יודע מרת נפשו", "הקדמת הצלה", צער עבור מניעת סכנה מחברו, תרומת מח עצם). והפעם, מי ראוי שיעסוק בהצלה - ישראל או נכרי?

רפואה: במסגרות רפואה שונות עוסקים נכרים בתפקידים שונים, ברוב המקומות לא משיקולים הלכתיים, אך הם עשויים לסייע להלכתית למקרים של הצלה בשבת. אולם מאידך, יש חשש שהצלה שאינה נעשית משיקולים של מצווה לא תהיה הצלה טובה וראויה.

ביטחון: לא יהיה נבון למסור פעילות ביטחונית שתיעשה בידי גורמים נכריים.

א. כשמחללים שבת על חולה שיש בו סכנה משתדלים שלא לעשות ע"י נכרים וקטנים ונשים אלא ע"י ישראל גדולים ובני דעת, אלא אם כן הנכרי הוא מומחה יותר. (כן דעת הרמב"ם והשו"ע סי' שכח סי"ב) אמנם, הרמ"א סובר שאם אין הדבר בהול ישתמש בהצלה ע"י הנכרי. יתרה מזו, הצלה היא מצווה ואין להעבירה לידי נכרי שיקיימה עבורנו (שו"ת אור לציון). אמנם, יש לדעת כי ישנן מצוות שהיננו מוסרים לנכרים לקיימם עבורנו. ואכמ"ל.

ב. אין לאפשר לנכרי לעסוק בפעולות הצלה גם כאלה שלכאורה אין בהם חשש שלא יזדרז, אלא אם כן ברור הדבר שאין בו "קלקול", ולכן אין להניח לנכרי לנהוג ברכב משום שהתברר שגם

בזה הם מתעכבים ומזלזלים. עם זאת, יש בסיס למנהג שמשמשים בנהג נכרי משום שמקרים רבים אינם חשובים כפיקוח נפש. כמו כן רצוי שהעובדים בבית החולים יהיו נכרים, משום שיש פעולות, בדיקות, ושאר איסורים שאין בהם צורך לחולה שיש בו סכנה או אינם ליצור חולה שכזה אלא לחולים שאין בהם סכנה ואף פחות מזה.

ג. במסגרת צבאית או בכל מסגרת ביטחונית אחרת שיש חשש סכנה אין להשתמש בנכרי לצורכי הצלה ולא לצרכים הקשורים בזה, או הדורשים נאמנות ואמינות. די לב במה שקוקים להם לסייע ב"גישוש" או בדומה לזה. לגבי דרוזים, כבר הוכחה אמינותם ומנהג ידוע הוא שמשרתים בצבא.

משה רבנו - מנהיג אידיאלי

הרב ז"ר אליהו אבנעד יציין

ולהנהיג את החברה התובענית וכפופית הטובה שממנה הוא ברח. משה מנסה להתחמק מקבלת השליחות בכל מיני תירוצים: "מי אנכי כי אלך אל פרעה?" (ג', יא), "והן לא יאמינו לי" (ד', א), "לא איש דברים אנכי" (ד', י) ועוד.

לאחר ויכוח ממושך עם הקב"ה משה נאלץ לקבל את השליחות אך מאותו רגע הלכה והתעצמה אהבתו ודאגתו לעמו. לשיאו הגיע משה לאחר חטא העגל; משה דוחה את העסקה המפתה שהציע לו הקב"ה: "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול" (שם, ל"ב, י) - הוא מעדיף להישאר עם העם כמות שהוא, לא ליצור עם חדש של צדיקים אלא לתקן את העם הזה, שיש בו גם רשעים, ומכריז "ואם אין - מחני נא מספרך אשר כתבת" (ל"ב, לב).

גישה זו מעידה על מסירות נפש לצאן מרעיתו עד כדי נכונות להקריב עבורו גם את חייו ואת עתידו המזהיר. אכן, מנהיג למופת.

משה מן הסביבה החומרית וכפופית הטובה ("מי שמך לשר ושופט עלינו, הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי?! - ב, יד).

משה בורח אל המדבר, מתבודד שם באווירה הפסטוראלית ששים שנה (ויש אומרים ארבעים שנה) כרועה צאן ושוטט בעולמות רוחניים עליונים, בפילוסופיה ובמטאפיזיקה. רק בגיל שמונים הוא זוכה להתגלות א-לוהית בסנה. תרמו לכך הישגיו ב"מושכלות" ומידת הענווה שאפיינה אותו: "וסיתר משה פניו כי ירא מהביט אל הא-לוהים" (ג, ו). על כך אומר הרמב"ם: "ותמונת ה' יביט" ואמרו חכמים ז"ל כי זה גמול על שהסתיר פניו בתחילה מהביט אל הא-לוהים" (מוה"נ א, ה, עמ' כג). גם הקב"ה מעיד עליו: "האיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר י"ב, ג).

משה מצפה כי האושר הרוחני שהוא זכה לו מול הסנה הבוהר יהיה מעתה מנת חלקו לתמיד, אך עד מהרה מצפה לו אכזבה; הוא מצוה לחזור

בגיליון הקודם עמדנו על כך שמשה הצעיר קיבל מהוריו הן את אומץ הלב והן את הנאמנות לאמת הצרופה, גם כשהיא כרוכה בסיכון עתידו הפוליטי המזהיר. שיקולים של שררה או סיכון חיים לא עמדו לנגד עיניו כאשר ראה "איש מצרי מכה איש עברי מאחיו" (שם יא). כך גם כאשר הוא נתקל בעוול שנעשה לבנות יתרו על הבאר: "ויקם משה ויושיען" (ב, יז). בזאת הפגין משה תכונות של מנהיג אמיתי - נאמנות בלתי מסויגת לעמו וקנאות בלתי מתפשרת לאמת ולצדק החברתי.

משה רבנו ניחן בכל המידות הדרושות למנהיג מדיני-חברתי אידיאלי, אלא שההשגחה ייעדה לו תפקיד היסטורי חד-פעמי: הורדת החוקה הא-לוהית לעם הנבחר. למשימה זו שלמות המידות אינה מספקת ודרושה לה גם השתלמות רוחנית-אינטלקטואלית. מעלה זו אינה נישגת בשאון החברה וטרדות היום יום. לפיכך מסבבת ההשגחה את בריחתו של

אור ה'מורה'

הרב ד"ר חננאל סרי יצ"ו

פנינים מספר "מורה הנבוכים"

הכרובים

מדמה (ב, לו).

משמעויות (מו"נ ב, ו) אולם כאשר הם נזכרים בקשר לנבואה נראה מדברי הרמב"ם שהכוונה לשני כוחות שנתן הקב"ה באדם: הכח השכלי (הוא המכונה כרוב) והכח המדמה (שגם הוא מלאך ראה מו"נ ב, ו; ג, כב, ונראה מהל' יסודי התורה ב, ז-ח שהוא הקרוי אישים). הכח השכלי מקבל את השפע שמגיע מאת הקב"ה, אולם נפש האדם איננה יכולה להביא אותו בצורתו זו, והיא נזקקת לעזרתו של הכח המדמה שיתרגם את המסר המופשט למושגים סמליים-מוחשיים הלקוחים מעולמו של אותו נביא (לדוגמה מלחמה תצטייר כחרב, מוות יצטייר כדם, וכן הלאה).

על פי דרך זו, מתבהר יחסם החמור של חז"ל ל"הרהורי עברה", שכן בהם עשיית הרע נעשית בכלי היותר נכבד שניתן לאדם. עשיית עברה באותה מתנה נכבדת שהעניקה לאדם, דומה לבגידה שפלה של אדם המנצל את חסדי מטיבו כדי לפגוע בו (מו"נ ג, ח). כל חייו צריך האדם לחתור ולהתאמן כדי לנהל את חייו לפי השכל. החשיבה על מטרות חייו ויעדיו היא המחסום היחיד מהיגררות אחרי תאוות הגוף אשר מושכות את האדם כל העת. אדם שלא יבחן את מצבו כל העת, עשוי למצוא את עצמו מפעיל את חשיבתו היקרה במטרות בזויות כמו מציאת דרכים מתוחכמות למימוש הנאות חולפות אשר חסרות ערך ממשי. האנשים אשר אינם פועלים בדרך זו עשויים לרדת ממעלת האדם שבה נבראו (מו"נ ג, יח), ולהיות מזיקים אף יותר מחיות הטרף, שכן למימוש תאוותיהם הם משתמשים בכלי רב-עוצמה כמו השכל. חשוב לציין כי בעם ישראל הסכנה לאובדן דרך של האדם פחותה מאשר אצל הגוים, שכן לישראל יש את המצוות המרגילות אותם לניהול חיים מבוקר, על ידי בחינת כשרותו של כל מוצר והאיסורים הכרוכים בכל פעולה, וממילא החשש להיסחפות גמורה אחר התאוות פוחת (ראה פירוש המשנה, בבא קמא, ד, ג).

הציווי לעשות צורת שני מלאכים על ארון העדות, בא לדברי הרמב"ם (מו"נ ג, מה) כדי לבסס את ההכרה במציאותם של המלאכים. הכרה במציאות המלאכים הכרחית ומהווה ידע בסיסי לעבודת ה', שכן בלעדי הכרה זו לא תתכן תורה מאת הקב"ה. תורה יכולה להנתן רק בדרך של נבואה, וזו זקוקה לתיוכסם של מלאכים שיאפשרו לאדם לקלוט את המסרים שמגיעים מאת הקב"ה (ראה במדבר ז, פט). כמובן שביצירת הכרובים מעל הארון ישנה גם סכנה גדולה. אנשים יכולים לטעות כפי שטעו הגוים לאחר החורבן, שראו את צורת הכרובים וסברו שגם בעם ישראל יש פולחן לפסלים (יומא נד, ב), שם מדובר בכרובי שלמה ולא בכרובי הארון שנגנזו במטמוניות מתחת לאדמה עוד בימי יאשיהו לפני החורבן, ראה הל' בית הבחירה, ד, א). אולם המתבונן היטב רמזה התורה שלא כך הם פני הדברים. עשייתם של זוג כרובים בקרב עם שמשנן ערב ובקר "ה' אלהינו ה' אחד", אינה מותרת מקום לספק שלא מדובר בדמותו של האל עצמו אלא בתיאור בראוי (גם עשיית מקצת מאיבריהם כאיברי בעלי חיים באה להדגיש את נחיתותם, ראה מו"נ א, מט).

מי הם המלאכים שמאפשרים את קיום הנבואה? המילה "מלאכים" הינה מרובת

חפש במסכתות

גאונים...

ד"ר ירון סרי יצ"ו

מפני מה השרה ה' את שכינתו בקרב ישראל?

פירושו הארוך של רב סעדיה גאון למקרא לא שרד בשלמותו, לצערנו. אחד המקורות החשובים שבהם נשתמרו שקיעים מפרושי הגאון הוא חיבורי רבי אברהם אבן עזרא (ראב"ע). ראב"ע שידוע היה בחוש הביקורת המפותח שלו ובלשונו החריפה העריץ את רס"ג מחד, ומאידך לא חסך ממנו את ביקורתו היכן שסבר שפירושו אינו סביר. הוא לא קיבל באופן אוטומטי את דבריו של הגאון ואף הרשה לעצמו לבקרו; לעתים בלשון חדה כתער. בפירושו הקצר לשמות כה ז, עסק ראב"ע במעמדו ובחשיבותו של המשכן, ואגב הסתייגותו מדברי רס"ג אנו נחשפים לפירוש שלא היה ידוע מקדמת דנא ולא נשתמר בשום מקום אחר. ראב"ע מצביע על סתירה בעמדת רס"ג באשר למעמדם של בני האדם ביחס למלאכים. הוא מצטט את דברי רס"ג מספרו 'אמונות ודעות' (מאמר ג, פרק י) שם משמע שמעמד המלאכים כפול מזה של בני האדם: "ושמא מתבונן יתבונן ויאמר והיאך השרה הבורא שכינתו בין בני אדם והניח

המלאכים הטהורים. אנו אומרים, ומי הגיד לך שהמלאכים בלי שכינה, כי אפשר שכבר השרה ביניהם מן האור פי כמה ממה שהשרה בין בני אדם". מאידך מביא ראב"ע דעה מנוגדת של רס"ג שממנה עולה שמעלת בני האדם גדולה מזו של המלאכים: "והנה הגאון הקיץ עתה משנתו, שהיה אומר בחמשה ספריו שמעלת האדם גדולה מהמלאכים". לדעת רס"ג, ה' השרה את שכינתו בקרב בני ישראל באמצעות המשכן וזאת כדי להגדיל את מעלתם ולקרבם אליו. הוא מתאר בכמה אופנים כיצד י'א משכנו אמצעי לקרבם לעבודתו וליראתו: א. ענן ה' שהיה על המשכן היה לישראל לכבוד ולמופת. ב. המשכן היה מקום מיוחד שנועד לפנייה אל ה'. ג. בגלל שכינת ה' בתוך בני ישראל זכו לראות נסים ומופתים. ד. בזכות השכינה נתגדל שם גדול לישראל בגוים. ה. מפחד השכינה נזהר עם ישראל מן הטומאות ומן העבירות בידועו שה' שוכן בתוכם.

ו. כמו כן פחד מהשכינה נועד להרתיע מעדות שקר בדינם. ז. סיבה נוספת לשכינת ה' בתוכם שיהא להם מקום להתפלל בו ולבקש ישועה בעת צרה. ח. משכן ה' הוא המקום שאליו פונים כל ישראל בכל אתר שהם בעת תפילתם. ט. מקום המשכן הוא מקום שבו יוכל גם הנוכרי לשאת תפילה. י. משכן ה' יגרום לחיזוק בטחון עם ישראל בה'. והראיה לכך היא שבסור המשכן (=שכינת ה') מישראל, גלה העם מן הארץ. למרות הסתייגותו חותם ראב"ע כי "כל אותם הדברים שהזכיר הגאון זכרו לברכה נכונים הם כנגד דעות אנשי דורנו".

הנהלת הליכות עם ישראל ומכון מש"ה אבלים על הסתלקותו של פרופ' יהודה רצהבי ז"ל, חוקר תולדות תימן ויצירתם, חתן פרס ישראל בחקר לשונות היהודים לשנת תשנ"ו, וחבר האקדמיה ללשון עברית. יהי זכרו ברוך

עשה לך רב מתוך שו"ת באתר "מורשת" www.moreshet.co.il

משום שמקובלנו שאבותינו הקפידו על קלה כבחמורה, ודווקא בדבר זה נראה כי אולי לא היתה מודעות למצוה זו).

ת. בבית אבי מארי ז"ל, נהגו לקרוא המגילה לנשים בבית, וכך אני נוהג. מארי יוסף קאפח זצ"ל הביא צילום מגילה המתורגמת לערבית (תפסיר) שכנראה קראו אותה לנשים כדי שיבינו את הענין. כשם שמר"ץ חיבר את שערי טהרה בערבית, כשי שהבעל יקרא לאשתו בערבית, בשפה שהיא מבינה. וכך מצאנו תפילת שמונה עשרה בערבית, שכנראה, היא היתה מיועדת לנשים. ואף שהנשים בתימן לא התפללו את התפילה הרגילה, רק בצחות לשון, אבל כנראה שהיו תקופות שנהגו לאממן בערבית.

בין כך ובין כך, אפשר שהיו משפחות שלא הקפידו לקרוא המגילה לנשים בבית, אבל הדין הוא שהן חייבות, ולכן יש צורך לקרוא להן המגילה בבית, גם בערב וגם ביום.

ש. בבית הכנסת התקינו מערכת הגברה (רמקולים) לשימיעת המגילה, האם יצאנו מידי חובת שמיעת המגילה?

ת. הקרובים לקרוא שיכלו לשמוע ממנו גם בלי רמקול - יצאו ידי חובה. הרחוקים מן הקורא, שלא יכלו לשמוע מן הקורא כלל, אם בכלל היו כאלה - לא יצאו ידי חובה.

ש. אבקש לדעת מה הנוהג המותר בקריאת מגילה בזמן שמזכירים את המן הרשע האם אפשר להרעיש ובאיזה עוצמה כן מותר כל זאת על פי נוהג תימן.

ת. לפי מנהג תימן, אין להרעיש כלל בזמן קריאת המגילה, וכך אנו נוהגים בהוד ובהדר בגיל וברעדה. ואשרינו.

ש. מה קורה אם פספסתי מילה אחת או כמה מילים מהמגילה? האם אני יכול לחזור על המילים מתוך חומש?

ת. אם קראת במגילה כשרה והשמטת מילה או מספר מילים, חזור וקרא מהיכן שהשמטת, ותמשיך לפי הסדר. אם שמעת את הקורא מן המגילה הכשרה, ולא שמעת מילה או מספר מילים, קרא אותה או אותן בע"פ או מתוך החומש, עד שתגיע לקורא ותשמע אותו.

לב כיאה למסר של היום, ואין ספק שאין מקום לאסור מוסיקה שאין בה פגם בתוכנה.

ש. אני בשנת אבל בה איי הייתי רוצה לדעת: א. קריאת מגילה בביה"כ כשהאווירה היא שמחה? ב. האם מותר להשתתף בסעודת פורים עם משפחת בעלי? ג. האם מותר להשתתף בסעודת פורים עם חברים? ד. כיצד יש לנהוג לגבי משלוח מנות? (שליחה וקבלה)

ת. א. מותר. אלא אם כן יש לך ביכ"ס שמתפללים יותר סולידיים, וגם לא אבל צריך לבחור מתפללים מסוג זה. כל שכן אבליים. ב. אם אין הוללות - מותר. ואם לא, לקיים סעודת הודיה לה' של פורים, בבית. ג. כנ"ל. חייב במשלוח מנות, יש נוהגים שלא שולחים מנות לאבל על אביו ואמו תוך שנתו.

ש. הרב כ' בתשובה שלשלוח מנות כן אבל לא לקבל. ומה נעשה אם האבא בשנת אבל, האם גם אז לא נקבל? ובעיקר כשיש עוד אשה וילדים בבית. האם זו דעת הרמב"ם ומהיכן לומדים זאת.

ת. לפי מיטב זכרוני, לא כתבתי שלא לקבל, אלא לנוהגים לא לשלוח לאבלים, מנות, כדי לא להרבות שמחה.

אבל אין איסור לא לקבל אלא לכל היותר, רשאי הוא שלא לקבל אם חושש הוא מפני ריבוי שמחה, או שחושש הוא שמא יראה כמי שמזלזל בכבוד אביו או אמו ע"ה.

אבל גם אם אבי המשפחה אבל על אביו או אמו ע"ה, רשאים אחרים לשלוח מנות לאשת האבל, או לילדיו, כי הם אינם אבליים.

רבינו לא זכר דבר מכל הענינים הללו, ולכן הדבר פשוט שאבל חייב במשלוח מנות, ובודאי במתנות לאביונים. ואפילו משנת פורים, רק לא בהוללות, אלא בהודאה לה' יתברך.

ש. ידועה ההלכה שנשים חייבות בקריאת המגילה. לפי כמה מעדויות זקינינו שהיו בתימן, לא זכור להם שנשים באו למקרא מגילה בבית הכנסת (כמו בכל ימות השנה...) ואף לא קראו להם בבית בחזרתם מבית הכנסת. אודה לרב באם יבהיר לי נקודה זו, שמא אלו עדויות לא נכונות, או שמא היתה להם איזו שהיא סיבה מצדקת לדבר... (הדבר מאוד תמוה בעיני דווקא

ש. 1. כמה היום זה מחצית השקל? האם אשה חייבת? למי נותנים?

2. אני בשנת אבל על מות אימי. האם יש הלכות מיוחדות בנושא האבל הקשורים למשלוחי מנות שעלי לדעת?

ת. 1. הגר"ע יוסף קבע, שמחצית השקל עם מס ערך מוסף הוא 10 גרם כסף טהור. נכון להיום, ערך גרם כסף טהור 1.98 ש"ח. לכן הסך בשקלים 19.80 ש"ח או 20 ש"ח. אישה פטורה לצדקה או למוסדות תורה. אישה פטורה ממחצית השקל. גם גברים בזה"ז פטורים, ורק מנהג טוב שנהגו לתת מחצית השקל לתורה או לחסד.

2. חובתך לקיים כל המצוות, לרבות קריאת המגילה עם ברכת שהחיינו, משנת פורים (סוליד), משלוח מנות (לפחות 2 מנות לחבר), ומתנות לאביונים (2 מנות לשני עניים). יש נוהגים שלא לשלוח מנות לאבל על אביו או אמו בתוך השנה, כדי לא להרבות בשמחה.

ש. אני אומן המשלב מוסיקה ושירים בהופעותי. הזמנתי להופיע בבית ספר ב... ביום שני י"ג אדר יום תענית אסתר. עד כמה שידוע לי, תענית אסתר מזכרת במגילת אסתר בלבד ולא בשום כתבי קודש אחרים. האם מותר מבחינת ההלכה לנגן מוסיקה ביום זה?

ת. תענית אסתר שאנו נוהגים בה, יסודה במנהג, והיא אינה התענית שהתענתה אסתר, שהיא התענתה בניסן, ואנו מתענים ב"ג באדר כדי לידע ולהודיע שבכל יום פקודה, ומלחמה קיומית של עמנו, יש צורך במלחמה ע"י חיילינו, ויש צורך בתפילה, ויש צורך בתענית, ובצדקה, ע"י כלל עמנו שאינם יוצאים לקרב. כך היה במלחמת עמלק ע"י משה רבינו, ועמוד על נפש ב"ג באדר, שהיו שלחמו, וכללם צמו וזנקו.

תענית אסתר לפני פורים כימי התשועה, היא תזכורת ליסוד הגדול הזה של מלחמת הקיום של עמנו, שהיא "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה'". ולכן יום תענית אסתר אינו יום עצב ויגון, אלא יום אמונה בכח התפילה התענית והצדקה. ולכן אין מניעה לנגן במוסיקה ביום זה, אבל מן הראוי שתהא זו מוסיקה מרטיטת

אור המשפחה היהודית

ד"ר אמנון חבר יצ"ץ

מתוך הספר: תווים למנגינת הבית

שולחן שבת הוא	דברי תורה קצרים,
רצופה של המשפחה.	והתעניינות בילדים ובמעשיהם.
בשולחן שבת	שלב גם את הילדים
לא יושבים עם סטופר;	באמירת דברי תורה.
צור אוירה מיוחדת	בשבת - גם אמא היא המלכה
בסעודת שבת:	עשה הכל שגם היא תרגיש כך.
שירה,	***

לידידינו הרב אליקים צדוק הי"ו
 רב קהילת "יד בנימין" ומנהל ישיבת "תורת חיים"
 עם הולדת הבן יהודה הי"ו, יה"ר שיתקיים בו: יידינו רב לו ועזר מצריו תהיה" (אונקלוס). ותזכו לרוב נחת עם שאר בניכם שיחיו.
 מערכת "אור ההליכות"

לידידינו הרב אביעד אשואל הי"ו
 ברכות לרגל זכייתך בפרס ע"ש הרב מלכה
 בקטגוריית ספרות תורנית על הספר "ברכת משה"
 איחולינו לך שתמשיך להפיץ מעיינותיך חוצה
 מערכת "אור ההליכות"

אור ההליכות

הליכות עם ישראל
 עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה
 רח"ו הרב שלום יצחק הלוי 4 קרית אונו ת.ד. 211, 55100
 עורך: יוסף פרחי
 חברי המערכת: הרב צפניה ערוסי, אבי חמד, אביעד רצהבי
 טל: 03-5343658; פקס: 03-5340819
 דוא"ל: halihot@smile.net.il

מכון משי"ה - לחקר משנת הרמב"ם

בקרב יופיע הכרך השישי של כתב העת מסורה ליוסף. המעוניינים לשלוח מאמר לפרסום יפנו לטל: 054-2443930 או לדוא"ל: mesora@walla.com
 שימו לב:
 חשוב לנו להרחיב את מעגל הכותבים כדי להעשיר את כתב העת ולהפיץ את משנת מו"ר הגר"י קאפח זצ"ל
 * ניתן לפנות גם בנוגע לתרומות והנצחות *

